
Ισότητα: Πρόοδος ή Οπισθοδρόμηση

Της Αλίκης Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου

Πιστεύω ότι ο τίτλος του άρθρου αυτού θα ξενίσει μερικές φίλες μας. Μετά από τόσες Διακηρύξεις, Περιφερειακές και Διεθνείς Διασκέψεις, ιδίως την πιο πρόσφατη γιγάντια Διάσκεψη του Πεκίνου, ίσως μερικοί και μερικές διερωτώνται πώς είναι δυνατόν να θέτω το ερώτημα αν υπάρχει πρόοδος ή οπισθοδρόμηση στην ισότητα των φύλων.

Προσωπικά, με δύο λόγια, πιστεύω, όπως θα αναπτύξω στη συνέχεια, ότι υπάρχει μια αμφίδρομη ροπή προς πρόοδο και οπισθοδρόμηση, με ισχυρότερη, τα τελευταία χρόνια στην πράξη, την οπισθοδρόμηση.

Πρώτ' απ' όλα πρέπει να αναφέρουμε ότι το γεγονός της αναγνώρισης της ισότητας των φύλων ως απαραίτητου στοιχείου της σύγχρονης δημοκρατίας αποτελεί, ασφαλώς, πολύ θετική κατάκτηση. Το ίδιο θα πρέπει να πούμε και για την αναγνώριση από όλες τις μεγάλες παγκόσμιες Διασκέψεις των τελευταίων ετών (Διάσκεψη Ρίου για το Περιβάλλον, 1992· Διάσκεψη Βιέννης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 1993· Διάσκεψη Καΐρου για τον Πληθυσμό, 1994· Διάσκεψη Κορυφής Κοπεγχάγης για την Κοινωνική Ανάπτυξη και κατά της Φτώχειας, 1995· Διάσκεψη Πεκίνου για την Ανάπτυξη, την Ισότητα και την Ειρή-

νη, 1995), ότι κανένα από τα μεγάλα κοινωνικά προβλήματα της ανθρωπότητας δεν θα μπορέσει να επιλυθεί χωρίς την ενεργό συμμετοχή της γυναίκας σε βάση ισότητας με τον άνδρα. Επιπλέον, θα πρέπει να τονισθεί και ότι όλες αυτές οι Διασκέψεις καταλήγουν σε πρόγραμμα δράσης για την επίτευξη των σκοπών της κάθε Διάσκεψης και της ίσης συμμετοχής των γυναικών σε όλους τους τομείς της ζωής.

Πρέπει, ακόμη, να προσθέσω την αγωνιστική εικόνα μεγάλου αριθμού γυναικείων οργανώσεων και ατόμων που συμμετείχαν σ' αυτές τις Διασκέψεις, και ιδίως τους σκληρούς αγώνες που έδωσαν, ιδιαί-

τερα στο Πεκίνο, για να βελτιώσουν τη διατύπωση του σχεδίου της πλατφόρμας δράσης, που επρόκειτο να συζητηθεί.

Αυτά όλα θα έπρεπε να μας γεμίσουν αισιοδοξία, εάν δεν υπήρχαν στον ορίζοντα φαινόμενα τα οποία να δείχνουν ότι, στην πράξη, υπάρχουν όχι λίγες ανησυχητικές ενδείξεις.

Νομίζω ότι πρέπει να αρχίσουμε από το γεγονός ότι, παρ' όλες τις διεθνείς συμβάσεις, σχέδια δράσης κ.λ.π., η κατάσταση των γυναικών, ιδίως στις χώρες του τρίτου κόσμου, παραμένει πάντα εξίσου τραγικά άνιαση.

Η Αφρική εξακολουθεί –παρόλο που σε μερικές χώρες η νομοθεσία επιτάσσει πλέον τα αντίθετα– να μη μπορεί να έχει την ιδιοκτησία της γης, την οποία ποτίζει με τον ιδρώτα της, εργαζόμενη κατά μέσον όρο 18 ώρες το εικοσιτετράωρο, εξακολουθεί να μην έχει κληρονομικά δικαιώματα και να είναι αναλφάβητη σε μεγάλα ποσοστά.

Στην Ασία, ιδιαίτερα στην Ινδία, ο πατέρας πληρώνει προίκα, για να πάρει ο γαμπρός τη θυγατέρα του, η οποία, στη συνέχεια, είναι σκλάβο στο σπίτι του τελευταίου και, κάθε άλλο παρά σπάνια, καίγεται ζωντανή, γιατί ο πατέρας αδυνατεί να πληρώσει συνεχώς ποσά για προίκα. Έτσι, ο γαμπρός μετά από το θάνατο –δήθεν από ατύχημα– της γυναίκας του, μπορεί να πάρει άλλη σύζυγο με νέα προίκα.

Το τί γίνεται με τη σεξουαλική εκμετάλλευση των παιδιών, και ιδίως των κοριτσιών, σ' αυτές τις πολύ φτωχές χώρες, κυρίως από τους "πολιτισμένους" σεξουαλιστές και επιχειρηματίες των ευπόρων χωρών του κόσμου αλλά και με την αποστολή των κοριτσιών σε άλλες χώρες για εκμετάλλευση είναι δυστυχώς γνωστό πλέον.

Τώρα όμως εμφανίστηκε και νέο κύμα σεξουαλικής εκμετάλλευσης της γυναίκας που αφορά το καθημερινά αναπτυσσόμενο οργανωμένο έγκλημα της εμπορικής εκμετάλλευσης των γυναικών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και, γενικά, των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Η εκμετάλλευση αυτή είναι συνδυασμένη συχνά με μεταφορά των γυναικών αυτών σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ύστερα από απατηλές υποσχέσεις και βία, και αποτελεί πλέον πολύ ανησυχητικό φαινόμενο σε όλη την Ευρώπη, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Και τώρα πρέπει να πλησιάσουμε το σύγχρονο φαινόμενο του φονταμενταλισμού (εξτρεμισμού κυρίως θρησκευτικού, ο οποίος οργιάζει στις ισλαμικές χώρες, και όχι μόνο σ' αυτές, αφού σε διεθνή fora εμφανίστηκε σύμμαχός του και το Βατικανό), ο οποίος αποτελεί το μεγαλύτερο εχθρό της ισότητας και ισχυρότατη ωθητική δύναμη προς τα πίσω.

Ακόμη και στις γειτονικές μας ισλαμικές χώρες της Μεσογείου, σε μερικές από τις οποίες οι γυναίκες είχαν πραγματοποιήσει σημαντικές προόδους προς την απελευθέρωση, σήμερα γίνεται φοβερός και αμείλικτος αγώνας για την εκ νέου υποδούλωσή τους σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται, σκληρά και απάνθρωπα, φτάνουν μέχρι και σε θανάτωση των γυναικών που τολμούν να εκδηλώσουν διαθέσεις ανεξάρτητης και αξιοπρεπούς ζωής.

Ας δούμε τώρα τι γίνεται με τη Διεθνή Σύμβαση για την εξάλειψη των διακρίσεων λόγω φύλου (CEDAW), η οποία αποτελεί το ισχυρότερο διεθνές κείμενο για την εξασφάλιση της ισότητας, αφού είναι γνωστό ότι η Διεθνή Σύμβαση, όταν κυρωθεί από μια χώρα, αποτελεί νόμο της χώρας αυτής, πράγμα που δεν συμβαίνει με τις διακηρύξεις και τα προγράμματα δράσης των Διεθνών Διασκέψεων.

Τη Σύμβαση αυτή έχουν κυρώσει 142 χώρες ως τώρα, αλλά οι πλείστες με επιφυλάξεις, μερικές μάλιστα τόσο σοβαρές, ώστε ουσιαστικά αναιρούν το σκοπό της.

Ειδικά, αξίζει να τονίσουμε ότι οι Η.Π.Α. δεν την έχουν κυρώσει και το Ηνωμένο Βασίλειο έχει διατυπώσει τις περισσότερες επιφυλάξεις, παρόλο που η μεν Β. Αμερική (Γουαϊόμινγκ, 1869 και, εν συνεχεία αμέσως, Γιούτα, 1870) είναι το πρώτο γεωγραφικό σημείο του κόσμου στο οποίο δόθηκαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες, η δε Αγγλία είχε ένα από τα μαχητικότερα και παλαιότερα γυναικεία κινήματα, τις περίφημες σουφραζέτες.

Πρόσφατα, παρουσιάστηκαν και άλλα ανησυχητικά φαινόμενα στις προηγμένες πλέον χώρες (όχι στον Τρίτο Κόσμο). Παρόλη τη σωρεία βιβλίων που δημοσιεύονται για τα προβλήματα της ισότητας και τα ατελείωτα "μπλα-μπλα" διεθνών ή περιφερειακών συνεδρίων, συμποσίων, σεμιναρίων κ.λπ., το αποτέλεσμα είναι ισχνό, ιδίως στις χώρες όπου και τα δημοσιεύματα αυτά είναι τα πολυαριθμότερα και το περιεχόμενό τους το πλέον εξεζητημένο, συχνά δε και αντιφατικό.

Συγκεκριμένα, στις Η.Π.Α. εξακολουθεί να είναι πολύ μικρός ο αριθμός των γυναικών που μετέχουν στα πολιτικά αξιώματα, Βουλή, Κυβέρνηση, κ.λπ. Παρ' όλες δε τις θορυβώδεις υπερβολές του Liberation Movement δεν κατάφεραν ούτε καν να περάσει στο Σύνταγμα των Η.Π.Α. μία διάταξη για την ισότητα των φύλων (το περίφημο ERA -Equal Rights Amendment- που, ευτυχώς, έχει μπει στα περισσότερα σύγχρονα συντάγματα, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού).

Στη Μεγάλη Βρετανία, από την εποχή της Θάτσερ, τα πράγματα για τις γυναίκες βαίνουν σαν τον κάβουρα, δηλαδή ανάποδα. Στη δε Γαλλία, η πρόοδος τα τελευταία χρόνια δεν είναι διόλου ικανοποιητική, ιδίως με τη σύγχυση που έχουν δημιουργήσει εξεζητημένες θεωρίες, δήθεν νεωτερίζουσες, που, στην πραγματικότητα, εμπνέονται από νεότερες ψυχαναλυτικές σχολές και, εξυμνώντας τις διαφορετικές ιδιότητες των γυναικών, κατά κανόνα αποτελούν παρότρυνση επιστροφής στους ξεπερασμένους ρόλους της γυναίκας.

Σαφώς διαφαίνεται μια διεθνής προσπάθεια επιστροφής της γυναίκας στις οικιακές εργασίες λόγω της ανέργειας, η οποία μάλιστα από μερικούς εξηγείται, όπως και το 1870, από το γεγονός ότι οι γυναίκες μπήκαν στην αγορά εργασίας, σαν να μην είχαν σήμερα ρητά πλέον και οι γυναίκες, όπως και οι άνδρες, ίσο δικαίωμα στην εργασία και σαν να μην αποτελούσε ανεργία και το να μην έχουν οι γυναίκες δουλειά.

Τί γίνεται με τα ΜΜΕ; Όσο λίγο προβάλλεται ο σοβαρός γυναικείος λόγος και τα νέα πρότυπα ρόλων των δύο φύλων, τόσο περισσότερο προβάλλεται η γυναίκα ως ευτελισμένο αντικείμενο ηδονής και βίας. Και οι διαφημίσεις –ακόμη και ασχέτων προϊόντων, π.χ. αυτοκινήτων– χρησιμοποιούν τη γυναίκα με ανάλογο τρόπο. Ας αφήσουμε πια τις διαφημίσεις καλλυντικών, που έχουν γίνει από τα είδη της καταναλωτικής κοινωνίας, στα οποία η ίδια η γυναίκα καταβάλλει μεγάλο μέρος των εισοδημάτων της, τα οποία προέρχονται είτε από την εργασία της είτε από τον άντρα ή τον εραστή της, για να διατηρήσει την εικόνα της κούκλας, αντικείμενο της αρεσκείας του άντρα-αφέντη της.

Η κατάσταση αυτή κάθε άλλο παρά ενισχύει την κατάργηση παλιών στερεότυπων για το ρόλο των δύο φύλων. Κι ωστόσο, γι' αυτή την κατάργηση θα μπορούσε να είναι πολύτιμη ακριβώς η συμβολή των ΜΜΕ, αν συνειδητοποιούσαν την κοινωνική αποστολή τους σ' αυτό τον κοινωνικό τομέα.

Πώς εξηγούνται αυτά τα φαινόμενα;

Φοβάμαι ότι, τελευταία, οι επιτυχίες των γυναικών, και μάλιστα σε υψηλά αξιώματα αλλά ακόμα και στις εισαγωγικές εξετάσεις των ανωτάτων σχολών, δημιουργούν συνειδητά ή υποσυνείδητα ανησυχία στους άνδρες, οι οποίοι συνήθισαν στην ιδέα να κατέχουν μονοπωλιακά τις θέσεις λήψης αποφάσεων.

Αποτέλεσμα της ανησυχίας αυτής και της ανασφάλειας είναι το ότι σε πολλά μέρη, ακόμα και της Ευρώπης, παρατηρείται μία προσπάθεια να ορθωθούν εμπόδια στην ανοδική πορεία της γυναίκας. Πρόσφατη είναι μία τάση ανατροπής του συστήματος της ποσόστωσης υπό οποιαδήποτε μορφή και σε οποιοδήποτε ποσοστό και αν προβλέπεται. Χαρακτηριστική και με συνέπειες διευρωπαϊκές είναι η απόφαση του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου, η οποία εκήρυξε αντίθετη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία νομοθετική διάταξη ενός γερμανικού κρατιδίου (Land), που ορίζει ότι για την πρόσληψη ή προαγωγή σε μια θέση κρατική προτιμάται η γυναίκα, εάν οι υποψήφιοι, άντρας και γυναίκα, είναι ισάξιοι και εάν στις θέσεις αυτές οι γυναίκες υποαντιπροσωπεύονται.

Εξάλλου, το Ιταλικό Συνταγματικό Δικαστήριο εξέδωσε πρόσφατα απόφαση που θεωρεί αντισυνταγματική την ποσόστωση, γενικά.

Τέλος, έχουμε και πρόσφατη απόφαση, αριθμ. 6275/1995, του Στ' Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία κηρύσσει αντισυνταγματική ως άνιση εις βάρος των ανδρών τη διάταξη του Νόμου 2085/1992, ο οποίος όριζε ότι σε όλα τα υπηρεσιακά συμβούλια των υπουργείων πρέπει να μετέχει τουλάχιστον μία γυναίκα. Προφανώς, η μη συμμετοχή καμίας γυναίκας στα υπηρεσιακά συμβούλια δεν είναι ανισότητα εις βάρος των γυναικών, προσβάλλεται όμως η ισότητα των ανδρών, αν μετέχει έστω και μία γυναίκα στα υπηρεσιακά συμβούλια! Σημειωτέον ότι επί υπουργίας Πεπονής η διάταξη αυτή είχε ήδη καταργηθεί με το Νόμο 2190/1994, αλλά η υπόθεση που δικάστηκε στο Συμβούλιο της Επικρατείας αφορούσε εποχή προγενέστερη της κατάργησης. Μ' αυτή την απόφαση, το Συμβούλιο της Επικρατείας δι-

καιολογούσε νομικά την ενέργεια του Υπουργού. Ωστόσο, επειδή το θέμα θεωρήθηκε από το ίδιο το Τμήμα ως μεγίστης σημασίας, παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, όπου και θα ξαναδικασθεί.

Δεδομένου ότι το σύστημα των ποσοστώσεων είναι ο μεγαλύτερος μοχλός για την προώθηση της γυναίκας στα κέντρα λήψης αποφάσεων και για την άνοδό τους στις υπηρεσιακές κλίμακες αλλά και στην πολιτική σταδιοδρομία, είναι φανερότατος ο δυσμενής αντίκτυπος της ομοβροντίας τέτοιων αποφάσεων στην Ευρώπη. Και επειδή μιλήσαμε και για την Ελλάδα, θα επιθυμούσα να συμπληρώσω και μερικά άλλα στοιχεία για τις σημερινές διαθέσεις πού επικρατούν στη χώρα μας απέναντι των γυναικών. Έχω καταγγείλει ήδη επανειλημμένα τη μη συμμετοχή γυναικών στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (παλαιότερα Ανώτατο Εκπαιδευτικό Συμβούλιο), που χαράσσει τις γραμμές της εκπαίδευσης στη χώρα μας. Παρόλο που οι γυναίκες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση είναι ασυγκρίτως πολυαριθμότερες, στη δε Δευτεροβάθμια και Πρωτοβάθμια εξακολουθούν να είναι εξίσου πολυαριθμότερες, το όργανο αυτό δεν περιλαμβάνει ούτε μία γυναίκα, αντίθετα με ό,τι συνέβαινε στο παρελθόν.

Πέρυσι καταρτίστηκε το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης, στη σύνθεση του οποίου δεν μετέχουν γυναίκες και, συγκεκριμένα, δεν μετέχουν αντιπρόσωποι φορέων αναγνωρισμένης δραστηριότητας στα θέματα δικαιωμάτων της γυναίκας και, ευρύτερα, δικαιωμάτων του ανθρώπου. Τί ελπίδα διόρθωσης των πραγμάτων έχουμε σ'αυτά τα ισχυρότατα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης, αν δεν μετέχουν πρόσωπα που έχουν αποδείξει ότι μάχονται για τα ανθρώπινα δικαιώματα, χωρίς να υπολογίζουν δική τους πολιτική προβολή, η οποία προϋποθέτει και υπακοή στις οδηγίες των κομμάτων να μην κακοκαρδίζουν τους ιδιοκτήτες των ιδιωτικών καναλιών, οι οποίοι έχουν τη δύναμη να θάβουν ή, αντίθετα, να προβάλλουν τα πολιτικά πρόσωπα αναλόγως των συμφερόντων τους;

Ευτυχώς, στον ορίζοντα, και μάλιστα στον Ευρωπαϊκό, υπάρχουν ορισμένες φωτεινές εξαιρέσεις και αυτές είναι οι σκανδιναβικές χώρες. Χωρίς εξεζητημένες θεωρίες και πολλά "μπλα-μπλα" αλλά χωρίς να υστερούν σε σοβαρή συγγραφική εργασία –η οποία συχνά παραμένει απρόσιτη λόγω γλώσσας– έχουν επιτύχει στην πράξη, στο μεγαλύτερο βαθμό απ' όλους τους άλλους, την πραγματοποίηση της ισότητας των φύλων.

Με σύστημα, επιμονή και συνεργασία μεταξύ τους επέτυχαν να επιβάλουν σε όλους τους τομείς της ζωής, αρχίζοντας από τη πολιτική εξουσία, ασυγκρίτως πιο ίσους όρους απ' ό,τι όλες οι άλλες ευρωπαϊκές χώρες, μερικές από τις οποίες μάλιστα χαρακτηρίζουν τις σκανδιναβικές ως υπεροπτικές για τις επιτυχίες τους αυτές, ενώ πράγματι υπεροπτικές είναι εκείνες που υπερηφανεύονται για τις εξεζητημένες και συχνά επιζήμιες θεωρητικές κατασκευές τους, ξεχνώντας ότι σκοπός του φεμινιστικού κινήματος δεν είναι να κάνουμε τις έξυπνες, αλλά να κατάρουμε να κάνουμε την ισότητα πραγματικότητα.

Τι πρότεινω συμπερασματικά; Να υιοθετήσουμε το σκανδιναβικό σύστημα δράσης, δηλαδή, σε συνεργασία μεταξύ μας, να καταστρώσουμε ατζέντα προτεραιότητας λίγων συγκεκριμένων επιδιώξεων κάθε χρόνο για την πραγματοποίηση των οποίων να σφυροκοπούμε συνεχώς, επίμονα και ανυποχώρητα.

**ΑΣ ΜΗΝ ΠΕΛΑΓΩΣΟΥΜΕ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ
ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΩΣ ΤΩΝ
ΑΠΕΙΡΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΡΩΝ ΤΩΝ 362**

ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑΣ ΤΟΥ ΠΕΚΙΝΟΥ. Αυτό θα κινδύνευε να μας οδηγήσει στην μη πραγματοποίηση κανενός.

Ας είμαστε πρακτικές και θετικές. Οι δυνάμεις της οπισθοδρόμησης στέκονται απειλητικές μπροστά μας. Η ενωμένη, συγκεκριμένη και πρακτική δράση μας θα τις παραμερίσει, ανοίγοντας το δρόμο προς ουσιαστικότερη ισότητα των φύλων.